

Від відповідального редактора

На третьому американсько-українському літературознавчому симпозиумі, що відбувся 1989 р. в Гарвардському університеті, один з наших колег з гіркотою, але й уїдливо запитав: «Чому українська література така бідна — має лише одного письменника-філософа, Григорія Сковороду?». Мені випало відповідати на цей докір, із категоричністю якого важко погодитися, бо далєбі назвемо далеко не одинокого українського письменника-філософа. З іншого боку, слід визнати й рацію в цьому запитанні. Проте відповіді на нього я вважав за потрібне таким контраргументом: «А в багатьох народів світу чи не кожен письменник, навіть мимоволі, стає політиком, сама ж література майже повністю перебирає на себе функції політичної діяльності?» Добре це чи зле, але така ситуація характерна для українського красном письменства аж до сьогоднішнього дня включно.

У цьому зв'язку згадується сцена з п'єси І. Рябокляча «Марія Заньковецька», яку з успіхом ставив Львівський драматичний театр ім. М. Заньковецької десь наприкінці 70-х років. Після тріумфальних петербурзьких гастролей українському театру корифеїв, як ми його тепер називаємо, було заборонено здійснювати вистави в Києві. На протест керівників театру (адже їхньому мистецтву в Петербурзі сам цар аплодував!) київський генерал-губернатор абсолютно категорично відрізав: «Те, що в Петербурзі мистецтво, у Києві стає політикою».

Отак жили, та й у певному сенсі, сьогодні так живуть, українське мистецтво, українська художня література і гуманітарна думка. Рівною мірою це стосується й літературознавства. Можна ремствувати, посилаючись на прикрі обставини нашої історії, а можна, реально оцінивши зроблене, намагатися заповнювати лакуни, вирівнювати круті зигзаги долі.

Так, українська літературознавча думка протягом свого тисячолітнього розвитку переважно функціонувала в сферах виразно суспільної заангажованості. І тут, минаючи різні вульгаризаторські нашарування, особливо за останні півсторіччя, українська наука про літературу досягла певних успіхів. Проте тісна взаємопов'язаність і взаємозалежність наукового і власне політичного життя призвели до помітних деформацій у структурі літературознавчого знання на Україні. Довгі роки у нас домінувала підкреслена увага лише до суспільного значення і соціального аспекту функціонування художнього твору. Саме по собі це, звісно, відкидати ніяк не випадає — оминаємо тут лише випадки свідомої чи незумисної вульгаризації цієї проблеми. Але набокуватість такого роду теоретичних та історико-літературних побудов ставала дедалі очевиднішою. У

30—50-х роках українське радянське літературознавство аж гордилося тим, ніби його обминула хвиля формалізму, а згодом структуралістичних пошуків, подібних до тих, що їх провадили російські, не кажучи вже про зарубіжних колег. Проте це не зовсім так. Від початку століття почалося досить інтенсивне вивчення власне поетичних засобів української літератури — у критиці «Молодої Музи» і «Української хати», а після революції в дослідженнях М. Зейова, Б. Якубського, В. Державина, Д. Загула, Ю. Меженка, Г. Майфета, М. Доленги, О. Дорошкевича, І. Айзенштока та інших літературознавців. Як знаємо, у тридцятих це покоління вчених фактично повністю було винищене. Крига догматизму скувала розвиток літературознавчої думки на кілька десятиліть. Поетика розглядалася тоді як «відрижка безплідного буржуазного естетизування». Засновані на переважно не з першоджерел («Мы диалектику учили не по Гегелю», — гордо декламувалося в поетичних рядках того часу) запозиченому гегелівському принципі відображення, літературознавчі концепції й аналізи цих років в цілому виявилися анемічними та безплідними.

Відродження нашої науки про літературу почалося в 60-х роках, представлене воно іменами І. Світличного, Є. Сверстюка, І. Дзюби, М. Коцюбинської, Н. Кузякіної, В. Романенка, А. Макарова, В. Іванисенка, Г. Сивоконя, В. Дончика та інших молодих літературознавців і критиків. Але й це пожвавлення інтересу до різних аспектів поетики протривало недовго, безжально задушене брежнєвсько-сусловсько-маланчуківським ідеологічним пресом. Хіба що в Румунії українська дослідниця, випускниця Харківського університету М. Ласло-Кудюк наполегливо продовжувала дослідження проблем поетики, та у США й Канаді до них час від часу зверталися Ю. Шевельов, І. Фізер, Б. Рубчак, Я. Розумний, Г. Грабович, О. Ільницький...

Сьогодні спостерігаємо нове посилення уваги до цієї галузі літературознавства, ознакою чого є й підготовка пропонованого читачам збірника. Ініціатором його написання був професор Олег Павлович Пресняков, відомий дослідник літературознавчої спадщини О. Потебні. Він розпочав упорядковувати збірник, але передчасна смерть обірвала цю роботу. Завдяки зусиллям професора А. Р. Волкова все-таки ідея О. П. Преснякова виявилася реалізованою. Перед читачем перший випуск збірника літературознавчих статей «Поетика», очевидно не в усьому рівний і досконалий. Але зроблено важливий крок у напрямку відродження закономірного інтересу до проблем поетики і є всі підстави сподіватися, що вже завтра молоді літературознавчі сили напишуть нові цікаві дослідження в цій галузі.

Вячеслав Брюховецький